

“SALKIM SÖĞÜTLERİN GÖLGESİNDE” ROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME

The Analysing on the Novel “Under the Shadows of Drooping Willows”

Eşgane BABAYEVA*

Gazi Türkiyat, Bahar 2018/22: 29-38

Öz: Fırat Sunel’in Salkım Söğütlerin Gölgesinde isimli romanında, Ahıskalıların 1944 Kasım’ında Sovyetler Birliği’nin o zamanki lideri Stalin’in emriyle sürgüne gönderilmelerinden bahsedilmektedir. Bu romanda dönemin olaylarının toplumsal ve bireysel yaşantıya etkisi ortaya konulmuştur. Makalede, bu roman bağlamında Ahıska Türkleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Roman, Ahıska Türkleri, sürgün, çok kültürlülük

Abstract: Fırat Sunel’s novel *Under the Shadows of Drooping Willows* (Salkım Söğütlerin Gölgesinde) tells Meskhetians’ exile in November 1944 with the command of Stalin, leader of Soviet Russia at that time. The effects of that period on social and individual lives are presented with that novel. In this article Meskhetian Turks will be examined in the context of this novel.

Keywords: Turkish Literature, Novel, Meskhetian Turks, exile, multiculturalism

GİRİŞ

Modern Türk romanı günümüzde büyük bir gelişme çabası göstermektedir. Bu dönem romanlarda aşk, tasavvufa yönelimler vs. konuların yanısıra acıları, sürgünleri, göçleri anlatan eserler de dikkati çekmektedir. Bu romanlardan biri de Ahıska Türklerinin sürgün hayatını anlatan “Salkım Söğütlerin Gölgesinde” romanıdır. Büyük yazar Fırat Sunel’in aşkı anlatan “İzmirli” romanından farklı olarak, bu eseri bir sürgünün romanıdır.

Fırat Sunel 21 Şubat 1966 tarihinde Ödemiş’te doğmuş, ilk, orta ve lise öğrenimini İzmir’de tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olduktan sonra Almanya’da Ruhr Üniversitesi’nde yüksek lisans yapmıştır. Fırat Sunel, diplomatik kariyeri süresince Ankara’daki görevleri dışında Bangkok, Bonn, Essen ve Tiflis’te çeşitli mevkilerde görev yaptıktan sonra Duesseldorf Başkonsolosluğu görevine atanmıştır. Diplomat olmasının yanı sıra güzel bir yazardır.

O. Uravelli "Bir Ahıska Romanı Salkım Söğütlerin Gölgesinde" makalesinde, yazarın doğrudan Ahıska sürgününü yaşamış bir ailenin çocuğu olmadığını belirtmektedir. Yazar kendisi de, Kemal Yalçın’la yaptığı röportajda şunları ifade etmiştir:

* Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Nizami Gencevi adına Edebiyat Enstitüsü, Bakii/AZERBAYCAN. eshgane@mail.ru, Gönderim Tarihi: 01.02.2018 / Kabul Tarihi: 10.06.2018

"Ben 1966 yılında Ödemiş'te doğdum. 1971 yılında ailemle birlikte Almanya'ya geldim. Yani ben de bir gurbetçi çocuğuyum. Fakat ben okul öncesi yıllarımı Almanya'da yaşadıkdan sonra tekrar ailemle birlikte Türkiye'ye geri döndüm. Ondan sonraki yaşamım, hani Almanca'da, "Kofferkind" diye bir deyim var ya, aynen ben de öyle bir çocuktum. Hayatım Türkiye ile Almanya arasında gelgitlerle geçti. Hatta 1976 yılında ailecek Türkiye'ye temelli dönüş de yaptık. Fakat annem Türkiye'de ağır bir hastalığa yakalanınca, sağlık koşulları daha iyi olduğu için tekrar Almanya'ya geri döndü. Almanya'ya geri dönüş annemin kaderinin akışını ne yazık ki değiştiremedi, ama bizim Almanya'da kök salmamıza sebep oldu...

Benim dedelerim de acı bir göç yaşamışlar. Mübadele sırasında Yunanistan'ın Kavala Bölgesinden Türkiye'ye gelmişler. "Ahıska Türkü" deyince, tanımayanların kitaba ilgisi fazla olmuyor. Ben Ahıska Türklerinin ve acularının Türkiye'de yeterince bilinmediğini gözlemliyorum. O dönemlerde, sadece Ahıska Türklerinin sürgünü değil, Anadolu'daki Balkanlar'daki, Suriye'deki, Kafkaslardaki milyonlarca insanın yer değiştirmesi, zorunlu sürgünleri söz konusu. Kitabım işte aslında Ahıska Türkleri nezdinde yaşanan bu büyük acıları dile getiriyor." (Yalçın, Fırat Sunel ile Salkım Söğütlerin Gölgesinde adlı romanı üzerine söyleşi)

Fırat Sunel kendisiyle yapılan diğer mülakatta da konuya derinden vakıf olmak için, olayları iyice incelediğini, köy köy dolaştığını, hatta iki paragraflık tasvir için iki gün Ahıska'da kaldığını belirtir (Devrişova 2013: 21). Romanı sosyolojik açıdan inceleyen H. Türk de, "Roman, yazarın geniş bir sosyolojik araştırmasının sonucu ortaya çıkmıştır" (Türk 2014: 177) diye değerlendirmektedir.

AHISKA TÜRKLERİNİN TARİHSEL TALEYİNE BİR BAKIŞ

Ahıska Türkleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun zamanında Rusya'ya vermek zorunda kaldığı, günümüzde Gürcistan topraklarında yer alan Ahıska bölgesinde yaşayan Türklerdir. Rusların bu bölgeye verdiği coğrafi isim, Meshetya olduğu için, onlar Meshetya Türkleri olarak da bilinirler. Onlar büyük bir tarihî süreç geçirmiş, acı bir sürgün hayatı yaşamışlardır. 1828'de Ruslara karşı kahramancasına savaşmalarına rağmen, 1829 Edirne Antlaşması sonucu Ahıska bölgesi Ruslara savaş tazminatı olarak sunulur. Yıllarca Rus hükümetinin elinde acımasızca yönetilen halk II. Dünya Savaşında oğullarını SSCB ordusuna göndermek zorunda kalır. Yaşlılar, çocuklar, kadınlar Ahıska-Borcom demiryolu inşasında çalıştırılır. 1944'te ağır, acılı, ölümlü bir sürgün hayatı, yurtsuzluk ve derbederlik faciası yaşanmıştır.

"14 Kasım 1944'te güvenlik nedeniyle Ahıskalılar, yaklaşmakta olan kış şartlarında yük vagonlarına 8-10 aile hâlinde doldurularak Orta Asya'nın muhtelif yerlerine sürülmüşlerdir. Durumu en iyi bilen ve Ahıskalılara karşı yakınlık duyan Azerbaycanlı yöneticiler, sürgünleri Azerbaycan'a yerleştirmek istemiştir. Ancak Stalin'in kararının kesin olması nedeniyle Azerbaycan yönetiminin gayretleri de bir sonuç vermemiştir. Vagonlar birkaç gün Azerbaycan'da bekledikten sonra, tekrar Orta Asya istikametine hareket ettirilmiştir. Bu yolculukta, Ural Dağları'nın soğuk havası birçok insanın hayatının sonu olmuştur. Bir buçuk ay süren yolculuk sonunda Ahıskalı Türkler Orta

Asya'ya: Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan çöllerine yerleştirilmiştir" (Bayraktar 2013: 50-51).

Ahıska Türklerinin geçtiği süreç, acı tarih hiçbir zaman unutulmamaktadır. Bu tarihi olaylar toplumumuzu derinden etkilemiş, konu üzerine eserler yazılmış, hikâye, şiir, aynı zamanda birkaç romanın da ana konusuna dönüşmüştür. Bu eserler insanların yaşadığı faciayı kendilerine özgü şekilde yansıtmaktadır. Mircevat Ahıskalı'nın "Gurbetten İnitiler" romanının arka kapağında şöyle anlatılmaktadır:

"Evini, yerini, yurdunu bırakmışlar doğrusu zorla koparılmışlardı. Bütün Ahıska yurdu yüz binden fazla bu kadar masum insan, doğup büyüdüğü vatanlarına sığınmışlar ama bu vagonlara sıkıştırılmışlardı. Nerdeyse içlerinde bir tane bile eli silah tutabilecek insan yoktu. Kime baksan ya ihtiyar ya sakat. Sağlamlar ise savaş meydanlarında vatan bekçiliği yapıyorlardı. Kara kış gelmiş kapı bacayı almış, hiç cimrilik yapmadan, bütün cömertliğini sergileyerek ne kadar zehri varsa kusuyordu. Bu soğuk kış gecesinde iki saat mühlet vermişler, koca bir memleketi tortop etmiş vagonlara doldurmuş sürüyorlardı. Bu soğuklarda, bu şeraitte, böyle vagonlarda iyi insanlar hayvanlarını bile taşımazlardı. Ama bu dünyaya özgürlük, cihana barış diyen bu sosyalistler sahipsiz buldukları Türkleri sürüyorlardı... Kadın, çocuk, yaşlı demeden ellerine düşeni akla hayale gelmeyen işkencelerle katlediyor ve diri diri ateşlerde yakıp, arabalarla sürüklüyorlardı. İçkiden, esrardan aklı başında olmayan caniler, körpe çocuklara bile acımıyor, hiç gözünü kırpmadan öldürüyorlar, hamile kadınları bile katlediyorlardı. O gece Taşlak ilçesinde yirmiden fazla insan katledildi. Ölenlerin içinde kadınlar, çocuklar kimi nişanlı kızlar, kimi askerliğini yaptığına birkaç gün olmuş delikanlılar. Kimi ömrünü bu devlet için çürütmüş olan yaşlı, kimi daha kundaktan çıkmamış, gurbetle vatanını dostla düşmanın, hatta ölümle yaşamanın bile farkında olmayan körpelerdir" (Ahıskalı 2010).

Bu sürgünü konu alan eserlerden biri de, yukarıda belirttiğimiz gibi Fırat Sunel'in "Salkım Söğütlerin Gölgesinde" romanıdır. Orhan Uravelli "Bir Ahıska Romanı: Salkım Söğütlerin Gölgesinde" başlıklı makalesinde romanı incelerken onu, bu acı sürgünü konu alması bakımından yüksek nitelikli olarak değerlendirmektedir:

"1944'te Ahıska bölgesinden sürülen Türklerin 64 yıldır devam eden yurtsuz ve derbederlik faciası, birçok sebeplerden dolayı ne yazık ki, edebiyat ve sanata konu olmamıştır. Ahıskalıların kendilerine ait olan ve halk edebiyatı diyebileceğimiz şiirler bile antoloji hâlinde bir araya getirilememiştir. Ahıska'daki hayat, sürgün ve sonraki dönemde ilgili hatıralara sıkça rastlansa da bunlar değişik dergilerde ve yayınlarda dağılmış hâldedir, çoğu fragmanlardan ibarettir. Bunlar da detay, kronoloji ve genel tarihî şartlardan, somut sosyal ve siyasi süreçlerden kopuktur. Fırat Sunel'in kısa süre önce yayınlanmış romanı işte bu bağlamda dikkat çekmektedir" (Uravelli 2011: 24).

ŞAHISLAR KADROSU

Romanın temel unsurlarından birisi kahramanlardır. Vak'ayı oluşturan, oluşmasına zemin hazırlayan, okuyucuyu yönlendiren, yeri geldiğinde yazarın yerine konuşan kahraman yahut kahramanlar romanda büyük ölçüde insandır. Özellikle

sosyal nitelik taşıyan romanlarda yazar açık ve örtük mesajını okuyucuya kahramanlar üzerinden verir. Aynı şekilde yazarın insan ve toplum karşısındaki konumunu kendi dünya ve sanat düşüncesine göre biçimlendirdiği kahramanlar üzerinden öğrenmek mümkündür. "Salkım Söğütlerin Gölgesinde" romanının kahramanlar alemi zengindir. Ahmet Ağa'nın ailesi, oğulları Mehmet, Cemil, Ömer Şota'nın ailesi, oğulları Mişa, Nikki, öğretmen Vitali Efendi, Ninolar vs.

Vitali Efendi, Orsepli Ahmet Ağa ve Hoyet (Hevot) köyünde oturan Gürcü Şota romanın esas kişileridir. II. Dünya Savaşı, Ahıska köyleri, insanların durumu, genellikle bu kişilerin aileleri, günlük hayatları, beklentileri, duyguları üzerinden anlatılır.

Romanın esas kişilerinden biri kendi topraklarına canı gönülden bağlı olan Ahmet Ağa'dır. Bir zamanlar çok zengin olan Ahmet Ağa rejimin korkusundan evinin arkasındaki küçük bahçe dışında tüm topraklarını kolhoza devretmiştir. O, "ağanın varı gider, hizmetçinin canı diye" kendini avutuyordu. Kadim dostu Şota'nın "Sabah ilk iş şehire git, bütün tarlaları kolhoza yazdır" tembihi ile Sibiry'a da gulag kamplarına sürülmekten kurtulmuştur. Eser boyunca, Ahmet Ağa'nın hep bu korkuyla yaşadığını görüyoruz. Hatta oğlu Ömer'e koyunları otlatırken, az görünmesi için dağıtmağı tembihler.

Başkişilerden biri de köy öğretmeni Vitali Efendi'dir. Babası Ermeni, annesi Rus olan Vitali Efendi, aslen Ahıskalı olmasına rağmen hayatının önemli bir kısmını Moskova ve Petrograd'da geçirmiş, 1917'deki Bolşevik İhtilali içinde yer alarak, devrime destek olmuş, bunun sonucunda da Lenin Madalyasını almıştır. Köylülerin sevgisini ve güvenini kazanmasına rağmen, Otar'ın Stalin'e "Şeytan" demesini jurnallemiş ve Otar'ın sürülmesine neden olmuştur:

"Evet, Otar'ı da o şikâyet etmişti. İdeallerinin gözünü kör ettiği hayal dünyasındaki kutsal değerlerin ve halkın iradesinin düşmanı olarak görmüştü onu. Oysa haklıydı Otar. Kendisinin de bir piyonu olduğu, Stalin'in gölgesinde temelleri kan ve korkuyla atılmış rejim, insanların en kutsal değerlerini çiğnemekte beis görmemişti. Şubat 1917'de Nevsky Bulvarı'nda yürüyen yoksul kadınlar artık korkularından kendi yaptıkları tahta haçları boyunlarında taşıyamıyorlardı. Azizlerin kutsal ikonları, sarıp sarmalanıp sandıkların en diplerine saklanmıştı. Kiliselerin, camilerin kapılarına kilit vurulmuş, kolhoz depolarına, spor salonlarına, kimsenin gitmediği kültür evlerine ve viranelere çevrilmişti. Bunların hepsi normal gelmişti Vitali'ye hiçbirini sorgulamamıştı" (Sunel 2017: 321-322).

Çünkü Vitali Lenin'den sonra kahraman önderleri Stalin'e neredeyse tapıyordu. Bu yüzden kendini haklı buluyordu. Yazar, kendine özgü bir uslupla Vitali'nin iç konuşmalarını ve iç çatışmalarını da ifade eder. Örneğin;

*"Köy neden bomboş?" Diye sordu hayalet.
"Gittiler. Hepsini sürgüne gönderildiler..."
"Neden?"*

Zaza'nın söyledikleri çalındı kulağıma. “Halk düşmanları” demişti sürülen köylüler için.

“Bilmiyorum” diye cevap verdi hayalete.

“Kim emretmiş sürgün edilmelerini?”

Titrek işaret parmağını Stalin'in resmine doğrulttu.

Artık Stalinin resmi gülümsemiyordu. Kaşlarını çatmış, yüzüne uğursuz bir gölge düşmüştü. Hayaletin sorusunu bu kez Vitali tekrarladı:

“Neden?”

.....

Hayalet onun düşüncelerini okumuş gibi sordu:

“Otar'ın bir suçu yoktu... Ama onu sürgüne sen gönderdin” (Sunel 2012: 230).

Zaza – Vitali, Otar – Vitali çatışmalarında olaylar düğümlenir. Cemil-Nino aşkı da olay örgüsüne lirik semantik anlam kazandırmış olur. Otar'ın jurnallenerek sürülmesi, Ahıska Türklerinin sürgün hayatına maruz kalmasıyla, özellikle Vitali'nin pişmanlık duymasıyla düğümlenen olay örgüsü çözümlenmeğe başlar.

Eserde üzerinde durulan önemli kişilerden biri de Şota'nın ailesi, özellikle de yukarıda bahsettiğimiz gibi Vitali'nin jurnallediği Otar'dır. Uzun süre harpte öldü bilinen Otar seneler sonra uzak diyarlardan kendisinin de belirttiği gibi, “anavatanda ölmek” için geri dönmüştür. Ne savaşın savaş, ne de hastanelerin hastane gibi olmadığını, askerden firar ettiğini anlatan Otar tüm gerçekleri olduğu gibi algılayan bir karakterdir. Onun köyün delisi olan Seyit'le, aynı zamanda Vitali Efendi ile sohbetlerinde bunu görmekteyiz:

““Sen şeytanlara, cinlere inanır mısın Otar Efendi?” Diye sordu Vitali Efendi alaycı bir sesle. Cevap beklemeden devam etti.

“Biz son şeytanı 1918'de öldürdük.”

“Şeytan ölmez Muallim Efendi, sadece kılık değiştirir!

.....

“Bu dağlarda da yaşıyor mu senin şeytanlar?”

“Şeytanı dağda değil, şehirde aramak lazım Vitali Efendi. İblis'in büyüğü şehirde”.

“Ben bugüne kadar bir sürü şehir gezdim. Ama hiç şeytan görmedim. Ne şehirde, ne dağda.”

“Ben bugün yöreyi gezdim, köyleri dolaştım. Her yerde şeytanın izlerini gördüm” (Sunel 2017: 181).

Şunu kaydedelim ki, Otar da, Vitali Efendi de daha somut bir şekilde tanıtılmış, iç dünyaları, siyasal olaylara, hayata, dünyaya bakış açıları derin bir şekilde anlatılmıştır.

Bunların yanısıra, eserde fon karakterlerine de rastlanmaktadır. Örneğin, Pazar yeri betimlenirken Salkalı Eleni, kızı Mariya, Yahudi Moşe, Kakhetyalı Giorgi, Azeri Gülnaz, diğer bölümlerde anlatılan Azeri öğretmen Alişan vs.

Göründüğü gibi romanın şahıslar kadrosu çok çeşitlidir. Türk, Azerbaycan Türkü, Gürcü, Yahudi, Ermeni vb. karakterlere rastlamaktayız. Bu da çok kültürlülüğe verilen önemdir. Örneğin, Otar büyü bir acıyla harabe kalmış mescide bakarak eski günleri hatırlar;

"Herkes hem Müslüman hem de Ortodoks bayramlarını kutlardı. Ocak ayında Noel vakti Türk komşuları tebriğe gelirler, cevizli ballı turta getirirlerdi. Müslümanların bayramının olmasına yakın babası bir torba şeker hazırlardı, elini öpmeğe gelecek çocuklara vermek için" (Sunel 2017: 159)

Bu durum Türklerde çok kültürlülüğün eski ve tarihî esasları olduğunu ifade etmektedir. Tesadüfî değildir ki, geçen sene Azerbaycan'da da Çok kültürlülük yılı ilan edilmiştir.

OLAY ÖRGÜSÜ

Eser yukarıda bahsettiğimiz gibi Ahıska Türklerinin sürgününü, bu sürgün sırasındaki insan facialarını anlatmaktadır. Romanda, II. Dünya Savaşı döneminde, 1944 Kasım'ında savaşın bitimine az bir zaman kala, Gürcistan'ın Ahıska Bölgesi'nde yaşayan yüz bin kadar Ahıska Türkünün, bir gecede zorla toplanıp, karda kışta hayvan vagonlarıyla Özbekistan'ın Fergana Vadisi bölgesine sürgün edilmesi, 40 gün süren bu ölüm yolculuğu sırasında otuz bin insanın hayatını kaybetmesi; sürgünü hazırlayan olaylar, tehcir sonrasındaki gelişmeler, Ahıska Bölgesi'nde yaşayan çok kültürlü insanların aralarındaki ilişkiler, Stalin döneminin korku rejiminin işleyişi, rejimin yıkılışı anlatılmış ve 65 yıl sonra Ahıska'nın durumu ele alınmıştır.

Olaylar, Ahmet Ağa'nın küçük oğlu Ömer'in köy öğretmeni Vitali Efendi'ye gönderdiği ekmeği vermesiyle başlar. Küçük Ömer ve Şota'nın oğlu Nikki çocuk dünyasını ifade etmektedir. Ahmet Ağa'nın diğer oğlu Cemil ise, II. Dünya Savaşı'nda Almanlara karşı savaşması için askere alınır. İki yıl önce büyük oğlunu askere gönderen Selvi Hanım ve Ahmet Ağa, her an çocuklarının ölüm haberini almayı korkarak beklerler. Cemil, sevgilisi Nino'ya aşkını itiraf etmeyi çok istese de askere gideceği gün onu bulamaz ve aşkını itiraf edemez. Böylece sevgililer aşklarını itiraf bile edemeden bir daha kavuşmamak üzere ayrılmış olurlar.

Eserin diğer kişilerinden Şota ve ailesi, kardeşi Otar da bu felaketi içten yaşayan kişilerdir. Özellikle de, Otar'ın hatıraları önemlidir. Otar, Stalin rejiminin baskısını, köyleri harabeye çevirdiğini, Stalin mezalimini büyük nefretle açıkça anlatmaktadır. Otar, Tiflis'e annesini görmeye giderken, yolculuk esnasında gördüklerine, duyduklarına kayıtsız kalamaz. Özellikle bölge insanının anlattıklarının acı dolu olduğunu ifade eder:

"Sizin paskalya bayramınızdan hemen önceydi. Bütün erik ağaçları bembeyaz çiçek açmıştı. Yatsı namazı vakti camiye kurşunladılar, hepimizi yakmak istediler. Sabah oldu mu hep havadis gelirdi. Dün gece de falanca köye saldırıp, filanca evini yakmışlar, diye. Yukarı Suhlis'te Müslümanların evlerini kundakladılar. Arcul köyünü, Anda köyünü yaktilar. Abköyü tutuşurken, gökyüzünün alevlerinden nasıl kızıla boyandığını Ahıska'dan bile görmüşler. Ahilkelek tarafında insanlara kıymışlar. Kaç aile dayanamadı korkusundan da Türkiye'ye kaçtı o zaman. [...] Kaçanlardan da vurulup çok ölenler oldu. Posof Çayı'ndan Ahıska'ya doğru yüzlerce cesetleri geldi. [...] Yüz yıl önce Çar'ın

askerleri Abazyaya girip herkesi kılıçtan geçirince, Abazalar, gemilere binip Sohumkale’yi terk etmişler, yolda ölülerini hep Karadeniz’e atmışlar. O yüzden Abazalar denize küsmüşler, balık yememişler bir daha. Biz de öyle olduk. Derelerden, çaylardan ölüleri çıkarınca, sanki suçlusu onlarmış gibi biz de akarsulara küstük. Dereden balık yiyemedik bir daha” (Sunel 2012: 230).

Romanın en etkili kısmı sürgün acılarının anlatıldığı sayfalardır. Eserde, askerlerin kapı kapı gezip insanlara "sen halk düşmanısın" diyerek onları sürgüne götürmesi gösterilmektedir. Şunu kaydedelim ki bu siyaset Azerbaycan’da da sürdürülmüş, suçsuz insanlar "halk düşmanı" sıfatıyla yıllarca damgalanmışlardır. Bu vahşet her sayfada his olunmaktadır:

“Ahıska’da demiryolunun kenarında on binlerce insan bir arada” (Sunel 2017: 328)

“O gün demiryolunda yüz binden fazla insan yurtlarından koparılırken, bu insanların oğulları, kardeşleri, babaları, nişanlıları ve kocaları yurtları için savaşıyor ve can veriyordu...” (Sunel 2017: 329).

“Aklınızdan çıkarmayın. Gönderileceğiniz yere kadar trenden inmek yok. Kaçmaya kalkışanlar vurulup öldürüleceklerdir!” (Sunel 2017: 331).

Yol güzergâhında “Yoldaş Stalin’in memleketi” Gori, Tiflis, Bakü de vardır. Romanın bu kısımlarında insanların trendeki azapları, onlara yapılan tüm aydınlığıyla vahşetler gösterilir:

“Trenden inenler battaniyelere ve kilimlere sararak gizledikleri ölülerini de indirdiler. Yolda can veren otuz bin insandan hiç olmazsa bazılarının mezarı olacaktır” (Sunel 2017: 385).

Yolculuk Fergana Vadisi’nde son bulur. Buradaki Özbekler de onları beklemektedir. Devletin kendilerine zorla emanet ettikleri adamlar hakkında onlara söylenenler ilgi çekicidir:

“Tarlada çalışanlar, at arabalarındaki zayıf ve perişan yolcuların normal insanlara benzediklerini görünce şaşırıyorlar. Yeni gelenlerin çok kötü ve vahşi oldukları, hatta insan eti yedikleri söylenmişti onlara [...] Bazıları onları evlerinde misafir edeceği için huzursuzdu. Ama gelenlerin kendileri gibi insanlar olduğunu görünce rahatladılar” (Sunel 2017: 386).

Romanın ana bölümü, Ömer’in sürgünün ertesi günü yolda bir yerlerde bıraktıkları babasına mezar kazmasıyla biter. Bundan sonraki son bölümde ise roman kahramanı Ömer, yıllar sonra Orsep köyüne; burada kimseyi bulamayınca Nika’nın köyü Hevo’ta gider. Nika’yı gördükten kısa bir süre sonra ise oradan ayrılır. Bu buluşma en küçük detaylarıyla hüznü bir şekilde anlatılır:

“Ömer, sessizce yokuştan aşağıya yürüdü, arabaya binmeden önce, bir kez daha yukarı bakıp el salladı. Beyaz Lada uzaklaşırken Nika hiç dermanı kalmamışçasına sandalyeye çöktü. Bir hüznün kapladığı içini. Yıllar önce ölen bir sevdiğini, tekrar toprağa gömüyor

gibiymi. Başını öne eğdi. Kendisinin bile zor duyacağı bir sesle "Bakalım yine gelebilecek misin? Gele bilsen de beni bulabilecek misin? diye mırıldandı" (Sunel 2017: 397-398).

Eserde dikkat çeken önemli unsurlardan biri de romanın bölümlerinin isimleridir. "Horozlar ötmeden", "Ahıska", "Cemil'in aşkı", "Zoraki görev", "Kafkasya'da aşkı en iyi bilen kadın", "Kür Çay'ına veda", "Geçmişin izleri", "Ahmet Ağa'nın karabasanı", "Çifte mutluluk", "Eski dostun gördükleri", "Supra", "Cemil'in mektubu", "Kadife kesedeki madalyalar", "Böğrümayında giden", "7 noyabır", "Son sabah", "Hayaller ve gerçekler", "Mahşer yeri", "Herkes gidince", "Bilinmeyene doğru", "Lenin nişanı", "Yaşamak için", "Düşler yolculuğa", "Boş mezar", "Salkım söğütlerin gölgesinde..." başlıkları romanın olay örgüsünü ifade eder.

ZAMAN VE MEKÂN

Romanda önemli hususlardan biri de zaman ve mekân bağlamıdır. Burada, zaman ve mekân hayali bir unsur olarak değil tarihi gerçeklik olarak takdim edilmiştir. Romanda en önemli mekânlardan biri anavatanın, geçmişin, anıların, aşkın, barışın simgesi olan Ahıska'dır. Farklı milletlerden olan insanların kardeşçe bir arada yaşaya bildiği mekân olarak tasvir edilmektedir.

"Sağdaki sapsarı çıplak tepenin üzerinde Müslüman, Hristiyan ve Yahudi ölümler kendi mezarlıklarında yan yana uyur" (Sunel 2017: 16).

Eser boyunca Ahıska'nın dağı taşı, pınarı, otlığı, harabeye dönüşmüş camileri tüm ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Olaylar, Ahıska'dan başka Orsep ve Hevot köylerinde de geçer. Tasvirler yapılırken Posof ve Kür Çay'larına da değinilir. Yeri geldikçe, Tiflis, Bakü, efsanevi Svanetya'dan da bahsedilir. Trenin geçtiği yerlerden biri de Bakü'dür. Burada, Azerbaycanlıların onlara su vermesi, hallerine yanması tasvir ediliyor. Örneğin;

"Tren Bakü'de durdu.

.....

"Burada rahat ederiz. Bize sahip çıkarlar. Biz Azerbaycanlılarla kardeşiz" diye sevinçle konuşup durdu Mustafa (Sunel 2017: 348)... Azerbaycanlı kadınların güğümlerle vagonların arasında dolaşıp dağıttığı suyu kana kana içtiler" (Sunel 2017: 351).

Romandaki zaman kavramı da tarihi gerçeklikleri yansıtmaktadır. Vaka Ahıskalıların sürgün yıllarından başlar, romandaki olaylar geriye dönüşlerle Çarlık dönemine kadar uzar. Birinci Dünya Savaşı yılları da hatırlamalarla anlatılır. H. Türk romanda zaman kavramına değinerek, kaydeder:

"Romanın zaman çizelgesini temelde üç bölümde incelemek mümkündür: Birinci Bölüm: Sürgüne kadar olan süreç: dört ay. İkinci Bölüm: Sürgün: 40+1 gün. Sonuç: Ömer'in köyüne dönüşü: 65 yıl sonra bir gün" (Türk 2014: 173).

SONUÇ

Romanı incelediğimizde, "Salkım Söğütlerin Gölgesinde" romanının savaş yanlısı değil, savaş karşıtı bir roman olduğunu görüyoruz. Eserde kutuplaşma, kesin iyiler ve kötüler ayırımı yoktur. Sosyal olayların fonunda suçsuz insanların hayatlarının kararması büyük bir acıyla anlatır. Aslında tüm olaylar, çatışmalar arka fonda zaman ve mekân bağlamında takdim edilmiştir. Kanaatimizce, yazar çürük ideolojilerin, siyasal oyunların eleştirisini yapıyor aslında. Ahıska sadece mekân, yer değil, milli manevi duyguları, aşkı, soy kökü, anıları simgeler.

Romanı incelediğimizde bazı olaylarda, karakterlerde *yarım kalmışlık* görülmektedir. Okuyucu, sevenlerin tekrar karşılaşarak kavuşmasını, askere giden Cemil'in geri dönmesini bekler, onların kaderini merak eder. Bu yarım kalmışlık da aslında simgesel karakter taşır. Bir günde sürgününe karar verilmiş insan kaderlerinin yarım kaldığını, tamamlanamadığını belirtir. Arzuların, hayallerin, umutların yıkıldığını ifade eder.

Eserde dikkati çeken diğer bir unsur roman kahramanlarının farklı azınlıklardan seçilmiş olmasıdır ki, bu çok kültürlülüğe verilen önemin bir göstergesidir. Bu da, yazarın savaşa karşıt, insanların saygı ve sevgiyle bir arada yaşayabilmesinden yana olduğunu belirtir.

KAYNAKÇA

- AHISKALI, M. (2010), *Gurbetten İniltiler*, Emin Yayınları.
- ASLAN, K. (1995), *Ahıska Türkleri*, Ankara: Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği.
- BAYRAKTAR, R. (1999), *Ahıska 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı*, İstanbul: İhlas Matbaacılık.
- BAYRAKTAR, R. (2013), *Eski Sovyetler 'de Türk Kimliği*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- DEVRIŞOVA, N. (2013), "Fırat Sunel İle Müläkat", *Bizim Ahıska*, Yıl: 9, Sayı: 29, [Kış], Sayfa: 21- 24.
- SUNEL, F. (2017), *Salkım Söğütlerin Gölgesinde*, İstanbul: Profil Yayınları.
- TÜRK, H. (2014), "Salkım Söğütlerin Gölgesinde Romanının Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 52, Erzurum, 163-179.
- URAVELİ, O. (2011), "Bir Ahıska Romanı: Salkım Söğütlerin Gölgesinde", *Bizim Ahıska*, Yıl: 7, Sayı: 21, [Kış], 24-27.
- YALÇIN, K. Fırat Sunel ile Salkım Söğütlerin Gölgesinde adlı romanı üzerine söyleşi, 30.09.2012, <http://www.kemalyalcin.com/index.php/menu-ogesi-bol-duzeni-siirler/168-bolum-soylesiler/305-f-rat-sunel-ile-soyleyi>, 09.05.2017

NOTE: This work was supported by the Science Development Foundation under the President of the Republic of Azerbaijan-Grant №EIF/GAM-3-2014-6(21)-24/22/5